

Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник. Вип. IV. – Луцьк, 2009.

Златогорський Олексій,

Панишко Сергій,

Баюк Віктор

Польовий археологічний сезон 2008 року на Волині

Цьогорічні археологічні роботи у області проводилася силами Волинської філії державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології Національної Академії наук Україн. Зокрема, проходили вони і на ділянках, що вже мають свою будівельну історію протягом XIX-XX ст.

Протягом 2008 року на території області проведено 2 археологічні розвідки та 6 рятівних археологічних досліджень.

Розвідки проведені на території села Промінь Луцького району, де виявлено поселення раннього залізного віку та на території Шацького району, де виявлено поселення давньоруського часу у с.Світязь, два давньоруських городища у с.Пулемець та смт.Шацьк. Якщо останнє було відоме у літературі, то городище у с.Пулемець та поселення у с.Світязь і Промінь виявлені під час розвідок. Розвідки дозволили зупинити процес розпаювання землі у згаданих населених пунктах. Всі вони подані до Державного реєстру як новивиявлені, на пам'ятки Шацького району підготовлені паспорти.

Рятівні археологічні дослідження проведені:

1. Місто Луцьк, вулиця Івана Франка, на території колишнього консервного заводу.

2. Місто Луцьк, вулиця Гнідавська, на території Меморіалу жертвам фашизму.

3. Місто Любомль, вулиця Чапаєва.

4. Село Рованці, урочище Гнідавська Гірка.

5. Село Жидичин Ківерцівського району на давньоруському поселенні XII-XIII ст.

6. Село Крижівка Рожищенського району.

Археологічні дослідження на території багатошарового поселення урочища «Гнідавська Гірка» проводились на земельній ділянці площею 0,12 га в межах села Рованці Боратинської сільської ради Луцького району, відведеній громадянину Усіку Івану Петровичу для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд та прокладання газової мережі. Відповідно до детального планування житлового кварталу впродовж 1990-х – початку 2000-х років на території урочища «Гнідавська Гірка», відомого в літературі як багатошарова пам'ятка археології, ведеться індивідуальна житлова забудова. Комплексні археологічні дослідження під забудову почали проводитися з 2002 року.

Урочище «Гнідавська Гірка» займає високий лівий корінний берег р.Стир, обмежений із півночі і північного сходу – заплавою, з півдня – приватною забудовою, а із заходу – допливом р.Стир – річкою Рудка (Жидувка, Гнідава). Край берега інтенсивно розорюється вже впродовж 40 років, на сьогоднішній день на території пам'ятки майже 50% займає забудова, площа ж самого поселення складає близько 25 000 м².

Археологічні обстеження на території «Гнідавської Гірки» проводили у 1930-х роках працівники Луцького музею: Ян Фітцке та Зигмунд Леський. Ян Фітцке на початку 1935 р. виявив тут матеріали давньоруського часу і дослідив «кілька ранньоісторичних землянок з багатим керамічним матеріалом», а пізніше З.Леський, який продовжив його дослідження, виявив, окрім давньоруських матеріалів, знахідки епохи неоліту (культура лінійно-стрічкової кераміки) і бронзи (тшцінецька культура).

У 1967 році на поселенні у його південно-східній частині (нині під індивідуальною забудовою) були проведені «любительські» археологічні дослідження під керівництвом вчителя школи М.Матвієйка. Виявлено та

досліджено господарську споруду з глиняною піччю, житло-напівземлянку ранньослов'янського часу, поселення та ґрунтовий могильник стжижовської культури епохи бронзи.

У 1968 і 1969 роках під час роботи Волинського загону Інституту археології АН УРСР під керівництвом М.Кучери також у південно-східній та у північно-східній частині пам'ятки (нині під індивідуальною житловою забудовою) було виявлено і досліджено на площі 600 м² ранньослов'янське поселення (відкрито п'ять жител-напівземлянок, чотири напівземлянки-споруди з печами господарсько-виробничого характеру і десять господарських ям). Виявлено також житла та ями культури лінійно-стрічкової кераміки неолітичної доби, матеріали епохи бронзи та ранньозалізного часу.

У 1972 році у зв'язку з руйнуванням пам'ятки землерийною технікою були проведені рятивні археологічні дослідження Волинською археологічною експедицією Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки під керівництвом М.Кучинка. Розкоп розміром 40,0x4,0 м було закладено у північній частині урочища «Гнідавська Гірка». На відкритій площі розкопу виявлено залишки двох жител-напівземлянок, однієї господарської споруди та трьох глиняних печей поза спорудами.

У 1981 році поруч із розкопом М.Кучери 1968 р. дослідження на площі 100 м² провів Г.Охріменко. У розкопі виявлено і досліджено залишки чотирьох жител та восьми ям. Окрім неолітичних матеріалів, в розкопі та на поверхні знайдено кераміку та крем'яні, кам'яні, кістяні вироби пізнього Трипілля (етап СІ за Т.Пассек), лендельської культури, культур кулястих амфор епохи енеоліту, шнурової кераміки, стжижовської, східно-тшцінецької бронзового віку, ранньоскіфського часу, пшеворської, зарубинецької культур залізного віку, ранніх слов'ян (VI-VII ст. н.е.), Давньої Русі (XI-XIII ст.), пізнього середньовіччя.

У 1988 році на південно-західній околиці пам'ятки дослідження проводив Гнідавський загін археологічної експедиції Луцького державного

історико-культурного заповідника під керівництвом Б.Сайчука. Виявлено та досліджено споруду X ст. та споруду XIII-XIV ст.

Починаючи з 2002 року на території урочища проводить дослідження експедиція ВФ ДП ОАСУ (у 2002-2007 рр. під керівництвом В.В.Шкоропада). Впродовж цього періоду закладено 8 розкопів у центральній, південно-західній та східній частинах пам'ятки. Досліджено близько 600 м² площі поселення. У розкопах виявлено і досліджено господарську споруду раннього залізного віку, три житла і господарську споруду ранньослов'янського часу Лука-Райковецької культури, чотири житла, три господарські споруди і яму давньоруського часу X-XIII ст.

Дослідження 2008 року проводилося розкопом (№9), який було закладено на місці будівництва, і траншеєю (№1). Загалом розкопана площа становила 96 кв.м. Виявлено два житла-напівземлянки, матеріали культури лінійно-стрічкової кераміки, лужицької культури тощо.

Житло № 8 мало підтрикутну у плані форму, з добре вираженими північно-західним та південно-західним кутами, розмірами 3,70x3,20 м і висоту земляних стінок 0,40-0,80 від рівня долівки. У південно-західному куті житла знаходилися залишки зруйнованої печі. Залишки від неї збереглися у формі «стовпа» зі збитої глини, печини, шматків вугілля і землі висотою 0,96 м від рівня долівки. Східну частину напівземлянки займало підвищення висотою 0,40 м від рівня долівки шириною 1,9 м по лінії квадратів 3-4 і довжиною 1,4 м по лінії квадратів Г- Д, очевидно, залишки лежанки. У північно-західному куті житла знаходився виступ неправильної прямокутної форми розмірами 0,21x0,23 м при висоті 0,11 м від рівня долівки – очевидно, сліди прилавка.

Долівка житла була покрита сумішшю вапняка і глини товщиною до 4 см та дуже добре утрамбована. Заповнення житла складав темно-сірий гумус з домішками вапняку. В ньому було виявлено незначну кількість фрагментів ліпної кераміки, великі шматки вапняку, пташині кістки, ракушки.

На долівці житла було знайдено два уламки ліпного посуду, ще чотири – після розбирання залишків опалювальної споруди. Всі фрагменти – без вінець, поверхня шорстка, світло-коричневого та цеглистого кольору від повторного випалу. Випал нерівномірний, в тісті є домішки жорстви та шамоту. Орнаментований такий посуд зображеннями у вигляді комбінацій з врізаних прямих та хвилястих ліній. За аналогією він відноситься до раннього етапу культури типу Лука Райковецька VII-IX ст.

У заповненні житла було виявлено також три індивідуальні знахідки: дві кістяні проколки та залізний ніж.

Житло № 9 мало овальну в плані форму з добре вираженими північно-західним та північно-східним кутами, розмірами 3,65x3,05 м і висоту земляних стінок 0,30 м від рівня долівки. Глинобитна піч була збудована у північно-західному куті житла, вона підковоподібна у плані, під тиском землі набула овальної форми, розмірами 1,20x1,40 м, висотою збережених стінок 0,57 м. Черінь овальний у плані, розмірами 1,05x0,90 м. Челюсті печі повернуті на схід.

Заповнення житла складав темно-сірий гумус, в якому було виявлено незначну кількість фрагментів гончарної кераміки «курганного типу». Зокрема, фрагмент верхньої частини гончарного горщика, з манжетоподібним вінчиком; фрагмент стінки гончарного горщика, орнаментований зигзагоподібними врізними лініями і поверхнею світлого кольору та фрагмент стінки гончарного горщика, орнаментований паралельними врізними лініями та хвилястою ланцюгоподібною лінією. Житло датується IX – початку X ст.

Варто також відмітити, що у східному куті дорізки в кв. А-14, приблизно за 0,50 м від стінок житла на глибині 0,60 м від рівня сучасної денної поверхні виявлено залишки зруйнованої печі у вигляді уламків глини та череня, поверх якого проходив кабель телефонного зв'язку, прокладений у 1990-х роках.

Культурний шар пам'ятки різночасовий і досить сильно перемішаний. У ході досліджень у межах одного горизонту траплялась кераміка від неолітичної доби до давньоруського часу. В цілому можна виділити чотири великі групи масових знахідок: неолітичної доби, раннього залізного віку, ранньослов'янського часу культури Лука-Райковецька та давньоруського часу IX-X ст.

Крем'яний інвентар неолітичної доби представлений керамічним відбійником з слідами використання та керамічні пластини з виразними слідами використання, подібні за аналогією до виробів з Великого Мідська та Новосілок (розкопки Г.Охріменка). Варто зазначити, що ці знаряддя виготовлені із високоякісного темного волинського кременю, що походить із крейдяних товщ, відслонення яких містяться неподалік міста Луцька, на березі р.Стир. Техніка сколювання пластинчаста.

Керамічний матеріал неолітичної доби представлений кухонним та столовим посудом культури лінійно-стрічкової кераміки.

Керамічний матеріал раннього залізного віку представлений ліпною керамікою: горщиком, фрагментом верхньої частини горщика могилянської групи та фрагментом верхньої частини горщика лежницької групи.

Кераміка Лука-Райковецької культури раннього слов'янського часу представлена ліпними та гончарними фрагментами горщиків. Гончарні горщики представлені цікавим фрагментом верхньої частини з різко відігнутих назовні вінцем, дуже короткою шийкою. Поверхня виробу шорстка, чорного кольору, випал нерівномірний, тісто містить домішки крупного кварцового піску. Цей фрагмент орнаментований хвилястою лінією по вінцю, датується пізнім етапом Лука-Райковецької культури і являє собою яскравий зразок перехідного етапу від ліпної до гончарної кераміки і, водночас, тяглість заселення слов'янським населенням урочища «Гнідавська Гірка» (від VII до X ст.).

Гончарні горщики середини IX – кінця X ст. представлені фрагментами кераміки так званого «курганного типу». Всі вони на зовнішньому краї

вінець мають потовщення – «манжет». Орнаментовані по стінці, плічках хвилястими чи горизонтальними паралельними заглибленими лініями.

Кістяні вироби представлені проколками з житла №8 та амулетом з культурного шару. Одна проколка виготовлена із трубчастої кістки має клиноподібне вістря та довжину 0,5 см. Інша має витягнуте конусовидне вістря довжиною 4 см при загальній довжині виробу 7 см.

Цікавою є знахідка кістяного амулета – підвіски, так званої «лунниці». У верхній частині виробу – отвір для нанизування. Ріжки частково обламані. Відношення між середньою лінією і ріжками 3:2, тобто лунниця відноситься до типу широкорогих і датується за аналогіями X-XI ст. Принагідно згадаємо, що подібний язичницький артефакт, що свідчить про характерний духовний світ жителів слов'янського поселення урочища «Гнідавська Гірка», виявлений під час досліджень 1973 р. М.Кучінка. Щоправда вона була виготовлена із срібла, прикрашена дрібною псевдозерню, між ріжками містила хрестик.

Розкопки 2008 року на території урочища «Гнідавська Гірка» підтвердили багат шаровий характер пам'ятки, інтенсивність заселення її в епоху неоліту, кінця бронзи – початку раннього заліза, ранньослов'янського і давньоруського часу і перспективність археологічних досліджень на наступні роки. Результати досліджень наводять на думку про тяглість поселення літописних волинян на території урочища від VII до X (а можливо і довше) століть. Залюдненість цієї території у визначений час сприяла, беззаперечно, і виникненню Лучеська.

На території кварталу нової житлової забудови, у місті Луцьку по вулиці Івана Франка, 44, на території колишнього консервного заводу (у 1930-х роках – території пивзаводу Вацлава Земана) були також проведені Волинською філією ДП НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН археологічні розкопки.

Досліджувана ділянка знаходиться в історичному районі Яровиця, який займав правий берег однойменної правої притоки р.Стир. Населенню

Яровиці та її поселень-супутників, розташованих у межиріччі р.Яровиці (Сапалаївки) та р.Стиру, на думку С.Терського, належали курганні могильники Вульки та Вишкова. Археологічні матеріали з випадкових розкопок у 1930-ті роки дали типовий для XI-XII ст. речовий матеріал. Головним і очевидно єдиним храмом Яровиці на думку Б.Сайчука була церква св.Вознесіння (1621-1657), що стояла на пагорбі посеред давнього кладовища, знесеного радянською владою у 1990 році. Давньоруське поселення, що примикає до заплави правого берега р.Сапалаївка (доплив р.Стир) було вперше досліджено 1971 р. Г.Охріменком. Ним у котловані при спорудженні Будинку маляти виявлено рештки давньоруської землянки з піччю, розвалами кількох горщиків, глиняного тигля з масивною ручкою та отвором біля нього, шматочки олова, остеологічний матеріал. На думку С.Терського тут на рубежі X-XI ст. була майстерня ювеліра. Матеріали того ж часу знайдені в котловані і за межами житла.

Перші археологічні розвідки на території ділянки були проведені польським археологом, директором Луцького музею Яном Фітцке. У невеликій газетній публікації (Wołyń, 1936, №46), маловідомій в історіографії, дослідник повідомив, що завдяки заінтересованості в історії власника пивзаводу Вацлава Земана, на його ділянці була проведена розвідка і виявлені матеріали неолітичного періоду та доби бронзи.

За інформацією сайту «Про пиво Російської імперії» (www.rurivo.ru) під час визволення Луцька у лютому 1944 р. на території, де були заплановані розкопки, відбувалися тривалі бої і загиблі були поховані у межах броварні.

У топографічному плані ділянка знаходиться на правому корінному березі річки Сапалаївка, що домінує над заплавною низинною територією. Для дослідження було обрано єдину вільну від забудови виробничими приміщеннями колишнього консервного заводу ділянку площею 96 кв. м, на якій було закладено розкоп розмірами 8x12 м. Буквена нумерація його йде зліва на право від А до Г, цифрова від 1 до 6. Під час дослідження рівень дна

розкопу було доведено до материка і глибина становила 0,9 м від рівня сучасної поверхні.

Культурний шар простежувався з глибини 0,25 м у вигляді ґрунту із вкрапленнями дрібних шматочків глиняної обмазки, фрагментів гончарної та окремих уламків ліпної кераміки та остеологічного матеріалу, а також їх окремих скупчень, що зауважено зокрема у квадратах 2-4 Б-В та 6 Б на глибині 0,9-0,95 м від сучасного рівня поверхні. Встановлено, що у південно-східній та західній частинах розкопу культурний шар до рівня материка було знищено шлаковими ямами котельні колишнього консервного заводу, а на решті площі розкопу його було суттєво пошкоджено. У північно-західній частині розкопу, в квадратах А 4-5-6 простежено на рівні материка перекоп-траншею розмірами 0,2x8м, засипану світлою материковою глиною.

В процесі дослідження в північній частині розкопу при зачистці на глибині 0,9 м було виявлено пляму, насичену давньоруською керамікою, яка при подальшому дослідженні виявилась спорудою зі стовповою конструкцією.

Вона мала підпрямокутну в плані форму з розмірами 1,8x1,1 м і висотою прямовисних земляних стінок 0,2-0,25 м від рівня долівки, орієнтована кутами по сторонам світу. Стінки та частково долівка споруди у південній та південно-східній частинах знищені шлаковою ямою. Долівка рівна, підмазана глиною і добре утрамбована. У зруйнованій південно-східній частині споруди були простежені фрагменти печини та округлу в плані стовпову яму діаметром 0,22 м, заповнення якої було насичене попелом та вугіллям.

Заповнення споруди складав гумусований суглинок, в якому були виявлені фрагменти гончарної кераміки. За формою вінець і технологічними ознаками оформлення вони віднесені нами до двох типів, які в свою чергу відрізняються варіантами.

До першого типу відносяться горщики загальноруського типу, в яких вінця завершуються валиками. Шийка деяких представлених посудин дуже

низька і відігнута на зовні майже під гострим кутом. Кераміка переважно білоглиняна, виготовлена з білої вимуленої глини, однак зустрічається сіроглиняна та темна. У глиняному тісті цієї кераміки присутня домішка піску. На зламі представлені фрагменти однорідні, часом тришарові. У більшості випадків фрагменти орнаментовані врізними горизонтальними паралельними лініями, які наносились на плічка горщиків, однак зустрічається поєднана хвиляста та паралельна орнаментация та неорнаментовані фрагменти. Однотипна до описаної кераміка виявлена під час дослідження Луцька та приміських поселень.

До другого типу відноситься верхня частина білоглиняної волинської амфори, орнаментованої врізним хвилястим орнаментом на плічках горщика. Кераміка такого типу була виявлена С.Терським під час дослідження урочища Пристань та валу дитинця давньоруського Лучеська, С.Панишком у Любомлі.

Судячи з технологічних особливостей переважаючої частини виявлених у споруді вінчиків та складу глиняного тіста, вона відноситься до періоду Київської Русі і датується за аналогією кераміки XIII ст.

Господарська яма №1 була виявлена як темна пляма насичена ліпною керамікою при зачистці на глибині 0,9 м від рівня денної поверхні, приблизно за 1,15 м на північний схід від споруди №1 у квадратах Г 3-4. Яма підпрямокутна в плані, з розмірами 1,3х1 м і глибиною від рівня виявлення 0,6 м. Стінки ями прямовисні, дно рівне, утрамбоване. Заповнення ями складав темно-сірий суглинок з уламками ліпної кераміки. Ці фрагменти належать показовим для комарівської культури товстостінним кухонним горщикам тюльпаноподібної форми цеглистого, рідше темно-цеглистого кольорів. Орнаментация у представлених фрагментів відсутня, окремі з них мають підлощену поверхню. Черепок на зламі однорідний цегристо-темний, лиш поверхневий шар більш яскравіший. У глиняному тісті всіх представлених фрагментів присутні домішки перепаленого та потовченого кременю.

Вінчики однотипні, досить високі та слабо відігнуті назовні. Судячи з особливостей форми та складу глиняного тіста господарська яма відноситься до комарівської культури тшінецько-комарівської культурно-історичної спільності і датується за аналогією кераміки з Майдана Липненського XVI-XI ст. до н.е.

У заповненні ями виявлено також бронзову прикрасу – так зване скроневе кільце, виготовлене з тонкого дроту, заокруглене, з розплесканими кінцівками.

Крім того, в культурному шарі розкопу поза об'єктами було виявлено певну кількість інших знахідок. Гончарний посуд представлений однотипними до описаних вище фрагментами посуду періоду Київської Русі а також іншими знахідками. Горщики представлені фрагментами так званої «задимленої кераміки». Це якісні тонкостінні посудини сірого кольору, іноді з внутрішнього боку вкриті поливою та орнаментовані паралельними врізними лініями. На зламі така кераміка однорідна. Профілі верхньої частини посудин однотипні. Вінця досить високі, слабо відігнуті назовні або вертикальні. Окрім фрагментів горщиків виявлено фрагмент ручки від сковорідки. Однотипна до описуваної кераміка була досліджена під час розкопок господарської споруди у м. Луцьку по проспекту Волі, 4а у 2007 р. Також у культурному шарі розкопу в невеликій кількості зустрічаються фрагменти ліпної кераміки комарівської культури, однотипні до описаних вище. Відмінна від описаної ліпна кераміка представлена фрагментом стінки горщика цеглистого кольору. На зламі фрагмент однорідний, у глиняному тісті присутня домішка крупного кварцового піску.

Розкопки 2008 року дали новий науковий матеріал для дослідження як давнього приміського району Яровиця так і для розуміння поселенської структури Лучеська Великого у період, синхронний досліджуваним об'єктам. Дослідження археологічного шару періоду Київської Русі у 1930-х та останні археологічні розкопки дають можливість констатувати, що в урочищі

Яровиця над берегом річки Сапалаївки в означений період існувало довгочасове поселення.

Під час перепоховання радянських військовополонених, розстріляних фашистами у 1941 році, по вулиці Гнідавській, на території колишньої тваринницької ферми, виявлено також сліди двошарового поселення: епохи раннього заліза та Київської Русі. Ці дослідження на території меморіалу жертвам фашизму стали своєрідною сенсацією в історії міста. Справа в тому, що вони виявили ланку в поселенській історії сучасного Луцька, якої не вистачало дослідникам для розуміння формування Лучеська-града у давньоруську добу. Якщо матеріали епохи бронзи на території Луцька відомі, VII-IX ст. та періоду Київської Русі найбільш досліджені, то епоха раннього заліза – біла пляма у списку пам'яток. Виглядало так, що ніби давні предки лучан поселилися на берегах Стиру та його допливів 3 тисячі років тому, через тисячу років залишили цю місцевість і заселили знову лише у VII-IX ст. нашої ери. Розкопки на вулиці Гнідавській виявили поселення епохи раннього заліза і таким чином довели тяглість поселенської історії міста у віках.

Археологічні дослідження у м.Любомль проводилися на двох ділянках які знаходяться у центральній частині міста, на відстані до 1 км на захід від городища „Фосія”, що є залишками дитинця давньоруського Любомля, по вулиці Чапаєва. Було виявлено ряд дерев'яних конструкцій (зруб та вимостка) XIII-XIV ст. У зрубі виявлено язичницькі амулети: кістяний у вигляді гостроконечника з рога та свинцевий – у вигляді сокирки довжиною 1,8 см. Можливо, це було житло полонених литовців-язичників.

У зв'язку із будівельними роботами Волинською філією ДП НДЦ ОАСУ були проведені також дослідження у селі Жидичин Ківерцівського району Волинської області. Досліджена ділянка розташована на високому правому корінному березі річки Стир, за 0,6 км на північний схід від городища, що є залишками літописного Жидичина, та за 0,1 км на схід від Миколаївського монастиря, згаданих у літописі в 1227 році.

В ході археологічних робіт досліджено 56 кв. м площі. У процесі розкопок досліджено дві споруди.

Споруда №1 (досліджена частково) була зафіксована на рівні 0,6 м від рівня сучасної денної поверхні у квадратах А-2,3. Судячи із невеликої збереженої частини вона мала прямокутну в плані форму. Висота прямовисних земляних стінок котловану 0,35-0,4 м від рівня долівки. Долівка рівна, утрамбована. Споруда була орієнтована кутами очевидно по сторонам світу. У дослідженому східному куті споруди простежувались ознаки наявності у ній опалювального пристрою у вигляді обпаленої ділянки долівки з нечіткими обрисами.

Заповнення споруди складав темно-жовтий супіщаний ґрунт, в якому містились численні фрагменти гончарної кераміки, які у переважній більшості за формою вінець датуються XII-XIII століттями. Серед них виділяються фрагменти товстостінної білоглиняної посудини, частково вкритої зеленою поливою із внутрішнього боку та по вінчику зі старанно оформленим отвором розміром 3,0x2,5 см. Цікаві також знахідки двох повністю збережених донець гончарних горщиків із з клеймами у вигляді правильного хреста із заломленою однією з його сторін.

Споруда №2 мала овальну в плані форму розмірами 3,2x2,4 м. Висота її вертикальних земляних стінок 0,7 м від рівня долівки. Долівка споруди загалом рівна, не утрамбована, у ній трапляються невеликі овальні в плані заглиблення.

У ході виїмки заповнення споруди №2 у її північно-західній частині було виявлене велике монолітне скупчення, яке складалось із глини, обпаленої глини, у тому числі і фрагментів стінок зруйнованої опалювальної споруди та гумусу. Це скупчення мало в цілому витягнуту з південного заходу на північний схід форму та увігнуту до середини верхню поверхню. Довжина скупчення – 1,25 м, ширина – 0,8 м, висота – 0,7 м. Між скупченням та стінкою споруди №2 проміжок становив 0,1 м.

Розбір тіла цього скупчення дав цікаві результати. Тут, як і у заповненні споруди було знайдено велику кількість фрагментів керамічних сопел зі слідами металургійного виробництва. Причому, чітко зафіксовано, що хоча у межах скупчення великі фрагменти сопел і не лежали компактно, проте майже всі вони мали однакову орієнтацію – розтрубом до середини споруди №2.

У нижній частині скупчення на підлозі споруди №2 стояв цілий горщик середньо витягнутих пропорцій висотою 15,5 см. Діаметр тулуба горщика – 15,5 см, вінчика – 14,5 см. Вінчик на внутрішньому боці мав добре виражене заглиблення для покриття. Верхня частина тулуба горщика орнаментована поздовжніми лініями, сформованими у процесі виготовлення горщика на гончарному крузі. Тісто та випал горщика високої якості, його поверхня має сірий колір. Даний горщик можна датувати XIV століттям.

Заповнення котловану споруди складав гумусований, насичений попелом супіщаний ґрунт, в якому були виявлені фрагменти гончарної кераміки, шматки шлаку та криці та керамічні сопла від горна, а також дитяча іграшка – необпалена земляна кулька діаметром 4,5 см.

Кераміка із комплексу споруди №2 за формою вінець і технологічними ознаками датується XIII-XV століттями.

Сопла та їх фрагменти траплялись у північно-східній частині споруди навколо монолітного скупчення глини. Тут же знайдено кілька фрагментів криці та залізного шлаку. З них найбільший інтерес являють дві невеликі криці з овальною нижньою поверхнею.

Знайдена у споруді №2 колекція керамічних сопел для металургійного виробництва може бути датована XIV століттям. За кількістю знайдених екземплярів у одному добре датованому об'єкті вона є унікальною. Безумовно, ця колекція потребує повної публікації та відповідної наукової інтерпретації. Однак вже зараз можна говорити про високий рівень розвитку тогочасного волинського ремесла. Будівництво Любартом розміщеного за 8,0 км від місця знахідки колекції Луцького замку, що став символом величі

Волині литовського періоду, хронологічно збігається з часом формування описаної колекції.

Археологічні дослідження у с.Крижівка Рожищенського району засвідчили, нажаль, нищення культурного шару багат шарового поселення кар'єрними роботами 1990-х років.

Окремі дослідження в зв'язку з приходом холодів перенесено на наступний 2009 рік. Так, у м.Луцьку по вул. Молодіжній досліджено ділянку з похованням XVI-XVIII ст. Серед знахідок виявлено шкіряні вироби, монети, виготовлений з дерева гребінець, орнаментований солярними (сонячними) знаками. У с.Полонка Луцького району на поселенні стжижовської культури доби бронзи досліджено 4 господарські ями та споруда.

Варто зазначити, що, на превеликий жаль, забудовники не розуміють вартості історичних знань, розпочинають будівництво (чи добудову) без відповідних археологічних досліджень, порушуючи чинне українське законодавство. Знищуються пам'ятки, навіки втрачається цінна інформація, що не можлива до відтворення.

Так, без археологічних досліджень проведені роботи у місті по вулиці Данила Галицького на ділянці Котумай Н. Нищиться землерийною технікою унікальне, найдавніше в історії Луцька, поселення епохи бронзи над колишньою річкою Глушець по проспекту Волі, в районі філармонії.

На жаль, продовжують на території області активно діяти і чорні археологи. Нищать пам'ятки археології і дослідники поховань німецьких військових. Маючи на руках Дозвіл Держслужби з охорони культурної спадщини вони проводять ексгумацію без залучення спеціалістів-археологів, без Відкритого листа.

Шлях до збереження пам'яток археології на Волині – це археологічні дослідження та державна паспортизація, визначення меж ареалів історично населених місць, соціальна реклама тощо. Нині в археології

використовуються і неруйнівні методи, що прискорюють подібну пам'яткоохоронну діяльність.

1. Кучера М.П. Поселення волинян на околиці м.Луцька // Археологія. – 1975. - №15. – С.98-104.
 2. Кучинко М.М. Давньоруське поселення на Гнідавській гірці у Луцьку // Археологія. – 1976. – Вип.19. – С.100-105.
 3. Кучинко М.М. Исследования в Луцке // Археологические открытия 1973 года. – М.: Наука, 1974. – С.297-298.
- нська
4. Охріменко Г.В. Волинська неолітична культура. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. – 154 с.
 5. Охріменко Г.В. Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. – 137 с.
 6. Охрименко Г.В. Раскопки в окрестностях г.Луцк // Археологические открытия 1983 года. – М.: Наука, 1985. – С.337.
 7. Свешніков І. Нові поховання початку бронзової доби на Західній Волині // *Studia archeologia*. – 1993. – №1. – С.23-26.
 8. Терський С.В. Лучеськ Х – XV ст.. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 252 с.
 9. Фітцке Я. Цьогорічні археологічні дослідження на Волині // Археологічна спадщина Яна Фітцке. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2005. – С.99-100.
 10. Шкоропад В.В. Охоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці в с.Рованці (урочище Гнідава), що на Волині // Археологічні відкриття в Україні 2002-2003 рр.: Збірка наукових праць. – Київ: ІА НАНУ, 2004. – Вип.6. – С.365-367.